

ÁLOM

ZSIVKO CSINGO

Az utolsó hírekben mínusz tizenhetet mondtak, a bemondó hangja is jéggé fagyott. Csupa jég minden, mi meg vadászni indulunk. Vadászni! Szibériába! Szibériába. A lakosságot felszólítottuk, mindenki maradjon ott, ahol van, otthon, úton, akárhol, ne veszítse el a fejét, és ha lehet, kísérje figyelemmel az elemi csapások elhárítására alakult köztársasági parancsnokság jelentéseit, s azokhoz tartsa magát. A hivatalok, iskolák, művelődési intézmények, mozik, múzeumok szinte kivétel nélkül bezártak, további rendelkezésig. A felhívás így hangzott: „Munkát szüntess, újabb hullám várható!” Nyugalom. Nyugalom. Nagyszerű. Jég. Előre! Vadászni. Szibériába! Vadászni!

Gavril Trifunozski járási sofőr régi motoros, orosz terepjárójával egy test, egy lélek, izzó, erős, nyakas. Robogunk a kihalt úton, mintha álomban járnánk, ameddig a szem ellát, mindenütt vastag hótakaró a mezőn. Hatalmas, végtelen, fehér takaró. Halál. Nem tudni, merről vág jobban a szél, vág, vág, vág... Minden jéggé fagyott, hótakaróba s mély hallgatásba burkolódzott. Csak néhanéha hasít bele a csendbe Bolond Mara homloklovással felérő sikolya. Nem hiszed? Hallgasd csak, ez az ő hangja, ő üvölt így, ő tarol a mezőn, ő tombol forgószélet csapva, sötét fellegeket hajkurászva. Meztüláb, meztelenül, bontott hajjal táncol a mezőn. A Bolond Mara. Mit neki a hó, a jég! Te meg azt hiszed, a szél ilyen erős, az pusztít, az süvölt. Nem, nem, nem a szél az, barátom — honnan volna a szélnek szája, honnan a lelke, a hangja! Hallod, hogy süvölt? ... A gyermekét ragadták el a szerencsétlennek, míg aludt (nem is ébredt fel azóta sem), álmában vetette magát eszeveszetten a gyerekrablók után. Innen ezek a sikolyok, ezek az emberi hangok, barátom. Hallgasd csak! Innen ez a jég! Jég. Jég.

Minél tovább megyünk, annál mostohább az idő, kihaltabb a vidék, sűrűbb a homály. Az út mentén háborús kép: kidőlt villanypóznák, szakadt huzalok... Egy-egy fa mutat csak némi ellenállást, a földet seperve olykor, majd a magasba lendülve ismét a vihar erejétől. Az ágakon — hihetetlen látvány — apró nádiverebek gubbasztanak, akárha kitömték volna őket vagy lépre ragadtak volna, ide-oda himbálóznak az ágakkal együtt, ki tudja, van-e még bennük élet. És semmi jele a napnak. Jég. Halál. A kutyák ideges nyüszítésbe kezdenek — milyen nagy dolog az állati előérzet —, megszimatoztak valamit. A hallgatag, öreg sofőr váratlanul nagyot káromkodik: „Megőrült ez? Tisztára megőrült ez az ember!”

Egyikünk sem láttra, honnan került elő, egyszer csak ott volt előttünk az úton. Egy ember. Vagy csak nekünk tűnt úgy, hogy ember, a hófúvás, a sűrű hóesés miatt? Ilyen ítéletidőben az is megtörténhet, a Bolond Marától minden tréfa kitelik, barátom! Árny. Halál. Emberi arcnak látszik, de nemigen hasonlít emberre. A halálal kerültünk szembe. Halál mindenütt, halál odakint, halál idebent, halál mindenütt. Ez a Bolond Mara mindig ott jelenik meg, ahol a legkevésbé várják. Sok vihart megért öreg sofőrünk kigombolja bundája felső két gombját és pisztolyt vesz elő. Egészen előre hajol, hozzátapad a szélvédő üveghez: „Örült! Megőrült ez az ember” — mondja, és elteszi a pisztolyt.

Igen, ember. Most integetni kezd, hadonászik, jelezni akar tán valamit, veszélyre figyelmeztetni, mindenesetre eléggé nevetséges mozdulatokat tesz. Öreg sofőrünk fellélegzik, gyorsan kiszáll a terepjáróból. Kilép az útra. Csend. Jég.

Az úton, a hósvatag kellős közepén egy ismeretlen vándor. Egy balga, egy örült ismeretlen. Sálakkal, kendőkkel, rongyokkal átkötött kecskebőr gúnyájában sátoros cigányra hasonlít, vagy medvére inkább. Arcából csak az orra hegye látszik, keze bebagyalva. Mellette apró hegyi lovacska topog, hátán kicsinyke teherrel. Az ismeretlen egy percre elengedi a kantárt — ezzel vonszolta eddig lovát a hóviharban —, s kezdi lefejtani fejéről a hatalmas turbánt. Nagy, kék szeme van, kerek, világos szeme, úgy bámul ránk, mintha kísérteteket látna. Aztán körülkémlel, „hallga csak, hallga!” — mintha valami ilyesmit motyogna — „Bolond Mara”, a szél vág kegyetlenül, ismét hozzánk fordul, és halvány mosollyal, s némi örömmel hangjában így szól:

— Hova, hova? — kérdezi. — Vadászni, mi? — toldja meg ravasz-kás mosollyal.

— Vadászni — feleli az öreg sofőr.

— Az jó — mondja az ember —, menjenek csak be a faluba, és vadászhatnak kedvükre! Az egész erdő lejött a faluba, testvér!

Indulni akar, sürgős dolga van szemlátomást. Kezdi visszatekerni rongyait a fejére.

— Hát te? — kérdi az öreg.

— Baj van — feleli az ember olyan hangon, hogy nem tudod, igazat beszél-e vagy tréfál. — Beteg a gyerek — mutat hosszú karjával a rongycsomóra a ló hátán —, viszem be a városba.

— Ilyen ítéletidőben? — morog az öreg. — Hisz még betegbb lesz.

— Muszáj — mondja az ember. — A betegség nem vár. Neki kellett vágnom.

— Aztán mi baja? — kérdezi Gavril, s odalép a lóhoz, belepillant a göngyölegbe.

— Nem tudni — mondja az ember elváltozott hangon. — Kiszikkadt, vagy mi, féreg rájga odabent!

Az öreg sofőr cigarettáért nyúl, és megkínálja az embert. Ez megint kezdi lefejtani magáról rongyait, most a kezét, előbb a jobb kezét szabadítja ki. „Farkasordító hideg — mondja —, repedeznek a sziklák.” „Közelébb az arcodhoz, közelébb, úgy gyújtsd meg!” Nemsokára megérkezik a másik terepjáró is. Az őrnagy fúj, dühös, mint egy vadkan. Az öreg sofőr odamegy hozzá, s halkán elmondja, mi baja az ismeretlennek. „Mit tegyünk?” — kérdezi az öreg. „Hozzátok át a kutyákat!” — adta ki az utasítást gondolkodás nélkül az őrnagy. Pazse elvtárs van megbízva a kutyákkal, de most mindannyian segítünk neki. Az ismeretlen meg ez idő alatt kibagylulja a gyereket, mennyi rongy, mennyi gönc megint, egy örökkévalóság, míg elkészül. Az ember gyorsan elbúcsúzik a lovától, némán, éppen csak megsimogatja fekete homlokát, megveregeti tomporát, és otthagyja.

Nincs vesztegetni való időnk. Túl nagy út áll előttünk ahhoz, hogy beférjen egy rövid téli napba. Öreg vezetünk, igaz, tapasztalt, kipróbált partizánsofőr, de ilyen időben sohasem tudja az ember, mi jöhet közbe. Merészen vezet, és az útviszonyokhoz meg a csúf időjáráshoz képest meglehetősen gyorsan. Hóesésben, szélben mindig hosszúnak, soha véget nem érőnek érzed az utat, mintha egy helyben topognál, mintha leragadtál volna, megbabonázta a masinánkat ez a Bolond Mara. Bolond Mara, Bolond Mara.

— Hallod, hallod? — kérdezi az ismeretlen, majd hozzáteszi:
— Nem megy, mi? — egész testében remeg.

Az öreg hozzánőtt a kormánykerékhez. Ez már nem autózás, ez már csata, véres, heves csata. Minden összekeveredett, Bolond Mara, emberi kezek, lélegzet, hang, gép, jég, benzin, kocsink minden csavarja és utasainak minden porcikája, a Bolond Mara fájdalma, minden, minden összekeveredett. Birkózik, küzd az öreg, lassít, vigyázz, néha-néha még válaszolni is tud az embernek: „Idejében ott leszünk, idejében ott leszünk, testvér.” Nincs megtorpanás, nincs meghátrálás, olyan, mint aki szellemekkel harcol, nem, a gép nem mondhatja fel a szolgálatot, fekete patakokban folyik rajta a verejték. „Odaérünk, testvér, idejében ott leszünk.”

Rohanunk. Rohanunk.

Este hét óra. Kisvárosban ez már késő éjszakának számít. A külváros, a kórház környéke meg pláne teljesen kihalt. Sötétség. Csend. Télen, takarékosági okokból, már délben lezárják az épületet, nemigen mászkál ezután már senki, se ki, se be. Nagy takarékoság folyik, testvér. Kikapcsolják az áramot, csak egy lámpa marad égve, az udvaron. Ez is csak azért, hogy az éjjeliőr szemmel tudja tartani az udvaron elszórt szénkupacokat. Vaksi, pislálkoló lámpa, néha hosszú percekre kialszik, ilyenkor teljes sötétség borul a kórházra. Nagy dolog ilyenkor rávenni valamelyik hivatalos személyt, hogy nyisson ajtót! Süketek minden kérésre, könyörgésre, olyan süketek, már elnézést, mint akinek most operálták ki a hallószervét. Belefásultak már, mindennap ezt hallják, a kétségbeesett szólókat odakintről. Tudják, miről van szó, és hallgatnak — takarékoság, elvtársak, takarékoság! Ez a rend a betegekre is érvényes, de ők most is ébren vannak, úgy látszik, a beteg mindig ébren van. Ablakot vagy ajtót nyitni persze egyik sem mer, felelősségre vonnák „a házirend megbontása” miatt. A házirend pedig nem akármilyen, kivált a kórházainkban — rend, rend, rend, testvér! Egek, ilyen süketeket! Süket csend. Dögvész! Ha egy-egy beteg kiszól is, ilyeneket mond: „dögvész”, „csend” — vagy cifrábbakat; sír a lelkük, hogy ide kerültek, hogy erre kárhoztattak. — „Gyógyítás? Ugyan! A jóisten gyógyít bennünket”, a legsúlyosabb betegek is maguk mosogatják el kanalukat, tányérjukat, egymást támogatva, segítve... Jég. Jég. Jég, barátom.

— Én meg azt hittem, fantáziálnak az emberek — mondja az öreg sofőr, és káromkodik egy nagyot. Aztán előveszi pisztolyát, és a levegőbe lök.

Kisvártatva világosság gyűlik a folyosón. Most látjuk csak, hogy az ablakokban egymás hegyén-hátán ott a sok beteg; az egyik szerencsétlen odáig merészkedik, hogy kinyitja az egyik ablakszárnyat és leszól: „Úgy, úgy! Csak löjtek! Lövöldözzetek!” A folyosón fapapucs kopogása visszhangzik — takarékoság, elvtársak, takarékoság. Végre megjelenik egy ápoló, kulcs nyikordul a zárban, még egyszer, a harmadikra csikorogva megnyílik az ajtó. A félig nyitott ajtón álmos, kócos fej hajol ki, kerek, telt arc, hunyorog erősen, melegből, hidegbe, meglehetősen kellemetlen dolog, kész tüdőgyulladás.

— Mit lövöldöznek itt! — mordul rá mérgesen az öreg söförrre. — Azt hiszik, most is partizánidőket élünk, hogy csak elő a pisztolyt és bumm bele az éjszakába?! Valami rend is van a világon, nem?

— Gyerekek vagyunk — mondja az öreg, és nyel egyet a sértésre. — Gyerekek vagyunk, elvtárs.

— Gyerekek, gyerekek, hát mi mivel vagyunk? — morog az ápoló. — Azt hiszik, itt nincs gyerek? Van itt mindenféle népség! Gyerek is, öreg is, fiatal is, mindenféle! — Az apára pillant, lassan magához tér, kimegy az álom a szeméből, megenyhül. — Aztán mire ez a nagy lövöldözés ilyen késő este, mi van a kicsivel? Sürög? — kérdezi.

— Nem tudom — feleli az apa. — Egy idő óta csak megy össze, mint akit féreg rág odabent.

— És ezért állnak ide nekem lövöldözni? Még felébresztik a doktor urat! Az orvos is ember, nem? Aztán meg majd csodálkozunk, mentegetőzünk, panaszkodunk, mi? Beutalójuk van-e? Ki küldi magukat?

— Nincs... nincs beutalónk — mondja az apa. — Egyenest ide jöttünk, senki sem küldött bennünket.

— Ejnye, ejnye — csóválja a fejét az ápoló, s ezzel mindent megmondott (beutaló nélkül nem vesznek fel senkit a kórházba), elhúzta a száját, szeme mintha megvillant volna egy pillanatra: — Aztán hova valósiak?

— Baszkai vagyok — válaszolja az ember.

— Nocsak! Baszkai? — kérdi tamáskodva. — Magam is odavaló volnék! Onnan ilyen ítéletidőben még a madár sem vergődik ide! Kinek a családja? — Az ember megmondja, azt is hozzáteszi, hogy ő maga nemrégől fogva él csak Baszkában. — Azokat ismerem — mondja az ápoló —, téged nem. Azok baszkaiak, te meg csak jö-

vevény vagy. Hallottam rólad! Na, jöjjenek be, megpróbálok szólni a doktor úrnak!

Az ápoló kezébe veszi a fapapucsot, hogy zajt ne csapjon, s odalopózik a doktor szobájához. Jobb fülét rátapasztja az ajtóra. Aلسzik... hogy a fenébe ébressze most fel? Kihallatszik a horkolása, az igazak álmát alussza nyilván. Nem rossz ember a doktor, de biztosan nem örül majd, ha felferik legérdekesebb álmából. Az orvos az orvos, de aludnia azért neki is kell. Az apa egyre türelmetlenebb, átadja a gyereket az öregnek, s úgy toprongyosan, cigányosan odalép az ajtóhoz. Az ápoló megdermed, mint akit kígyó mart meg, tartóztatná fel az embert, de ez nem érti — hogy magyarázza meg neki (hogy lehet ezt egyáltalán megmagyarázni?), ha most rátörnek a doktor úrra és felébresztik, neki komoly kellemetlenségei lehetnek belőle, pedig csak jót akart. Még az is megtörténhet, hogy az orvos első kábult dühében (borzasztó dolog, ha az embert felriasztják legmélyebb álmából) netán olyasvalamit gondolhatna, hogy ő ellensége a doktor úrnak, hogy szándékosan zavarja, hogy ezzel is célja van, az idegeit tépi, blamálni akarja az emberek előtt meg ilyesmi... Pedig eddig még úgy-ahogy tartotta magát, igyekezett rendesen kiszolgálni ezt is, azt is, bár mindenkinek a kedvébe jární igazán a lehetetlenséggel határos. „Ne nyugtalanodjék, kérem — fordult az apához már-már könnyörögve. — Üljön le, kérem, oda... Jó az isten, majd csak felébred magától, felébred ő mindjárt, meglátja! Egy kicsikét legyünk még türelemmel, mindjárt felébred, jó az isten, megszólal a telefon, felébred, felébred, meglátják!”

— De hisz én... én semmit... — hebegi az apa zavartan, s megáll, mint aki gyökeret eresztett.

— Semmi, semmi, maga csak üljön le — mondja az ápoló —, majd én elintézem. Máris intézkedem, maga csak maradjon itt, ne mozduljon, az istenért! Még elront mindent!

Egy idő múlva az orvos álma is beleavatkozik az ápoló meg az apa komikus párbeszédébe. Megszólal a doktor odabent, álmában beszél. Összefüggéstelen, az apa számára érthetetlen dolgokat mond, de az ápoló hegyezi erősen a fülét, ő jól ismeri mindegyikük álmát, jórészt ennek is köszönheti, hogy ki tud velük jönni, a három lépés távolságot persze betartva. „Kicsoda? Az? Nohát, tiszteletem! Az, orvos? Ugyan, kérlek! Sintér! A legjobb esetben mészáros!” „Ez a sebész lesz”, szúrta le magában az ápoló. „Előbb-utóbb úgyis ki-sülnek a disznóságai. Bíróságon végzi, mérget vehetsz rá!” Ezt a

pillanatot használja ki az ápoló, összeszedi minden bátorságát, és bekopog.

— Doktor úr — szól be halkan, legkedvesebb hangján.

— Mi, mi? Hogy? — hallatszik az orvos hangja. — Mi van? Történt valami?

— Semmi — mondja az ápoló. — Csak mert olyan hangosan kiabált álmában a doktor úr... — hajol hozzá bizalmasan, s tudja, hogy egy vödör jeges vizet zúdított az orvos fejére.

— Csak nem mondtam valami rosszat?

— Nem, nem, ellenkezőleg — nyugtatja meg az ápoló —, a sebészünkről... de hát ő meg is érdemli!

Az orvos szeméből kirepül az álom.

A folyosón fogvacogtató hideg van, jégverem. Öreg sofőrünk azonban észre sem veszi, neki melege van, ellágyulva nézegeti a karján fekvő kicsit. Ügyetlen mozdulatokkal ringatja, beszél neki halkan, mosolyogva. Suttog, repes a lelke, sosem dajkált még gyereket, fogalma sincs, mit szoktak ilyenkor mondani, most dúdolni kezd, fojtott, rekedt hangon, fel ne ébressze.

Valahol becsapódik egy ajtó. Hangok hallatszanak.

Orvos: — Aztán, persze, engem vonnak majd felelősségre!

Apa: — Nem, ilyet nem tehetnek! Hisz jól tesz velünk, testvér, megmenti a gyerekem életét!

Ápoló: — „Doktor úr”-nak szólítsa, ne testvérezzen itt! — figyelemzteni szigorúan az embert. — Hogy jön maga ahhoz?

Apa: — Doktor úr! Doktor úr!

Orvos: — És a beutaló? Van magának fogalma arról, mibe kerül egy injekció?

Apa: — Sokba, tudom, sokba! Sosem felejttem el a jóságát, doktor úr!

Ápoló: — Betéteti az újságba is, doktor úr! Megfizeti.

Apa: — Meg én! Ezt sajnálnám a doktor úrtól? Megyek egyenest az ügyvédhez, már holnap, megfizetem, ha tízezer, hát tízezer! Hadd olvassa a nép, hadd olvassa, hogyan mentette meg a doktor úr egy közönséges földönfutó, Dimitrije Kuzmanoszki gyermekét. Istenemre, doktor úr, mindent megteszek, emberek!

Orvos: — És beutaló? Az, persze, nincs! Beutaló, az nincs!

Ápoló: — Jól jegyezd meg: doktor Ivan Z., érted?

Apa: — Értem, hogyne érteném, lelkem! Dehogy felejttem el! Ivan! Ivan! Hisz az első fiamat is Ivannak, Ivankának hívták! Dehogy felejttem el, istenem, dehogy felejttem el! Ivan, Ivanka!

Az öreg most már hozzá is mer érni: fekete kezével megsimogatja a gyerek arcát. Hideg, hideg, hideg, a keze is beledermed. „Biztosan alszik, alszik, alszik” — morog a bajusza alatt, hangjában nyoma sincs már a melegségnek. Jég. Jég. Jég. Két karja lecsüng... de azért hátha... Alszik, alszik, alszik... Csend, emberek! Csend! Emberek! Emberek! Emberek! Tonkán a kiáltás, de hang nem jön ki belőle. Jég, jég, jég. Emberek! Jég!

Orvos: — Hol az a gyerek? — kérdi.

— Itt van, itt, itt — mondja magánkívül az apa, s ugrik a többiek elé, mint aki kólóba indul —, itt, itt, itt — repül. Mekkora keze van! S ez a hang! „Itt van, a padon! Itt, a padon, doktor úr, drága doktor úr! Itt a padon! Hé, ember! Hé, ember! Átkozott sofőrje!” — rohan ész nélkül az öreg után. Amaz visszatekint, meggyorsítja lépteit, menekül. Menekül, Menekül. „Hé!”, rántja ki magát az apa kezéből, s futásnak ered ő is.

Az udvaron széntolvajok, két kalapos férfi, egy-egy bőrrönd a kezükben, szolgálati úton levő hivatalnokok, gondolnád, szedik a lábukat, már kint is vannak az udvarból! „Bitangok! Gazemberek! Ismerlek én benneteket! — ordít utánuk magából kikelve az ápoló. — Jöttök ti még hozzánk, ismerlek én benneteket, ismerlek!” Aztán bezárja az ajtót, eloltja a külső lámpát, sötétség borul a kórházudvarra. Sötétség. Csend.

Süket csend.

Az orosz terepjáró hangyaként bukdácsol a hóbuckákon, torlásokon át. Benne, egymás mellett, az öreg söfőr és az apa, Dimitrije Kuzmanoszki, a gyerek most az apja ölében van. Talán csak alszik, alszik, alszik. Nem sok a hely, egymáshoz érnek. Mindhármán. Egyé válnak. Élet. Halál. Cigaretta parázslík. Szén. Tolvajok. Minden összeolvad, összeolvad... Előbb Gavril mesél valamit, a háborúról, hogy hogy volt akkor. Mondja, mondja... Aztán felsóhajt:

— Ilyen az élet, testvér, ilyen az élet!

— Ilyen, ilyen, rongy ez az élet, testvér, rongy. Tolvaj ez az élet — mondja az apa. — A legpiszkosabb zsvivány, akivel találkoztam. Egyszer ezt veszi el tőled, másszor azt, amihez kedve szottyán, ökrödet, lovadat, jószágodat rabolja el, felgyújtja a házat, elcsábítja a feleséged, egy perc az egész, észre sem veszed; és sosem elég neki, be nem telik soha, testvér, a lelkedet is ellopja, ellopja az átkozott! S kell annál nagyobb bűn, mint ellopni az ember lelket? Ha lelked nincs, nem vagy ember. Itt vagyok én, pél-

dául, rám nézel, azt mondod: ember. Közben hulla, az vagyok, testvér, olyan vagyok most, mint a Bolond Mara, a szél. Szíjat hasíthat a hátamból, elvenen megnyúzhatsz, nem érzem... Minek él, minnek él az ilyen ember? Sem nappalom, sem éjjelem — élet ez? Megbüntetett engem az élet, testvér, megbüntetett, kegyetlenül. S még ha beérné ennyivel... Háromszor nőszültem, három gyermekem volt, mindhármát eltemettem. Az első Rilandban jött a világra, ott születtem én is, egy faluban, elátkozott vidék, nyüzsg a sok boszorkány, kísértet, sehogya sem akart megmaradni egyik gyerek sem. Megszületik, egészséges, épkezélsz, kivirul a ház, aztán elmúlik egy év, kettő, legtöbb három, jön valami, elviszi, a karodból ragadja ki, ahogy mondani szokták. Megszületik a másik, áldassék az úr neve, megfelekedezel minden bajodról, csakhogya a balsors nem felekedezik meg rólad, az nem felejt, testvér — a pici szépen fejlődik, napsugarad ő, melengető napsugarad, ragyog körülötted minden... Aztán megint elmúlik egy év, jön, mint a végrehajtó, gyerünk, mondja, elég volt, ide azzal a gyerekekkel! Négyszer, testvér, négy gyermekemmel csináltam ezt végig. Éjjelem-nappalom azzal telik, hogya láthatatlan, sötét árnyakkal birkózom... Az aszszonyt is elvesztettem. Tönkrementek az idegei, a gyermekeink szölongatták álmában; nevettek, éltek... Nem, testvér, nincs ennél nagyobb fájdalom...

Az öreg hallgat, mint a kőszikla, válasz helyett csak bólogat őszbe borult, nehéz fejével. Mintha ezt mondaná:

„Tudom, testvér, ismerem. Magam is végigcsináltam.”

— Nincs más hátra, mondom, más asszony után kell nézni. Ne legyen idevaló — folytatta az apa. — Eben guba. Egy év, nem több, jön az adóvégrehajtó. Fizess! El Rilandból, mondom, el innen, minél messzebbre! Mit ér, hogya itt ringatott a bölcsőd, hogya mondani szokták, ha egyszer semmi sem tud a szívedbe nőni, se ház, se föld; az ördögbe mindennel, ha már semmi kedves, testvér, nem fűz, nem köt magához semmi, mintha tiéd sem volna! Egy szép napon fogom magam, neki a nagyvilágnak, mint a sátoros cigányok! Hány falut jártam meg? Nyolcvanat, százat, ezret? Rilandból Ormanba, onnan — hogya is jöttek csak? — Klimeiste, Meseiste, Botun, Zgilezti, Crvena Voda, Vrbjane, Popec, Malkoec, Orlanca, Cer, ceri járás, Cerszko Vlavce, Dusagubica, Szloestica, krusevói, bitolai járás, Gruniste, Gradesnica, Zovics, Dunye, az egész Moriovo, Rotino, Szmolare, Konyare, olyan vagy, mint egy

költöző madár, mondom magamban, Derveni, Crnobori, Dobroeni, Martolci, az egész debari körzet, Kicsevo, a demirhaszári járás, Azot, Demir Kapija, az igazat megvallva magam sem tudom, hány faluban meg nem fordultam, hová nem vetődtem... S miket nem láttam, mit nem szenvedtem közben, testvér! Egyszer itt, egyszer ott, van, ahol bolondnak néznek, itt nincs maradásod, tovább, tovább! Te meg csak mégy tovább, hajlékot keresve, földet, mely egyszer majd befogod, vándorolsz, nyúvöd magad, az országút szélét taposod, a rétek alján lopódzol tova, éjnek idején, neked teremtette az isten az éjszakát, ember, mondom magamban, s fohászko-dom minden nyavalyás kis csillaghoz az égen saját házáért, otthonért, gyermekekért... Visszamenni nem akarok, valami azt súgja: „Menj csak, menj, kutass tovább!” Hát így kerültem Baszkába, találtam egy szegény özvegyet, jó asszony, fiatal, férje korán meghalt, mindjárt az esküvő után... Gyereket is adott az isten, fiút, kilencedik évét töltötte be, ember, kilenc teljes év, tudod, te, mi az? Boldog voltam, elégedett, testvér, minden sebem beforrott, mintha nem is én lettem volna az, aki annyi gyermekét eltemette... Eh! Semmi!

Elhallgatott.

— Amíg él az ember... — kezdi az öreg, de nem fejezi be. — Hej, élet, élet!

— Hát én a végére értem, testvér — mondja az ember. — Nekem már semmi keresnivalóm ezen a világon.

— Ugyan! — legyint az öreg. — Én is mióta várom a halált, de nem kellek neki.

Elhallgat mindkettő. Az öreg a kormányval van elfoglalva, az utat figyeli, az ember a takarót igazgatja a gyereken, gondosan aláhajtogatja a szélét. A gyerek mély álomba merült, mély álomba, mély álomba. Mintha az ember is mély álomba merült volna, mély álomba, mély álomba. Ugyanazon az úton haladunk, de most egy kicsit alábbhagyott a vihar, a rétet a jószívű, dalos kedvű, vidám, Bolond Mara vihogása tölti be, ilyen ez a Bolond Mara, ha rájön, jó is tud lenni, olyan jó... Altatót dúdol, altatót, altatót... Kidőlt villanypóznák, szakadt huzalok, jégpáncélt öltött fák és madarak, kővéfagyott, halott föld, megdermedt vizek, egyszerre mintha minden összeolvadt, feltámadt volna, megindul, hömpölyög, mint egy láthatatlan folyam, zümmögő dala most az öreg fülét is megüti, lassan, lassan, óvatosan vezet, visszafogja a motor zaját, csende-

sebben, csendesebben, elaludt az ember, ne zavarjuk az álmát...
Hallod, hallod? — motyog az apa. — Bolond Mara megtalálta a
gyermekét, altatót dúdol neki! Álom! Pirkadt, az új nap friss fény-
sugara szökött az öreg szemébe.

Fény... fény... Te elátkozott lélek!

SZILÁGYI Károly fordítása